

1800-talets stora trend

När hela England fick ormbunksfrossa

Elisabeth Jacobsson

Idag är det teknologiska framsteg som väcker habegär. Smartphones och läsplattor är det senaste i raden av platta paket som får julögon att glimma. Men på 1800-talet stod naturen för modenyckerna. Det vetenskapliga tänkandet blomstrade och att samla på något var både vanligt och respektabelt. Då drabbades England av Pteridomani - en vurm för ormbunkar.

Ormbunkar var inte de första växterna som väckt oresonlig kärlek. Tänk till exem-

pel på holländarnas tulpanfeber på 1600-talet då man kunde byta en tulpanlök mot ett hus.

Men det viktorianska Englands ormbunksvurm var vitt spridd och höll på länge. Om du skulle möblera om hemma, om du besökte parker, konserter eller utställningar, om du läste en bok eller besökte en vän på sjukhus, var det högst troligt att du valde eller omgavs av ormbunkar. Levande exemplar eller avbildningar.

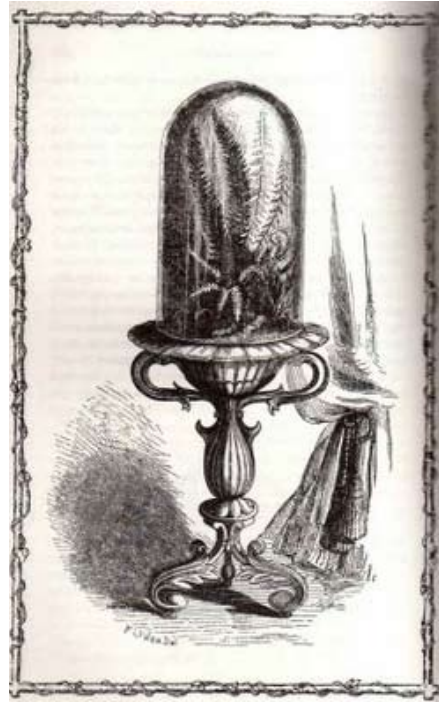

Trenden börjar med tre vänner som alla älskade ormbunkssläktet. 1829 lyckades läkaren och botanisten Nathaniel Ward skapa perfekta förhållanden för odling av ormbunkar i ett litet glasterrarium, kallad "Wardian case". Annars var ju ormbunkar svåra att odla i England, som inte har mycket av det tropiska väder som ormbunkar trivs i.

Wards assistent George Loddiges öppnade en plantskola för ormbunkar i östra London och saluförde växterna med hjälp av en speciell marknadsföring. Han påstod att intresset för ormbunkar var ett tecken på intelligens, detta eftersom de inte är så tydligt vackra och färgrika som "vanliga" blommor.

Wards uppfinning öppnade ett helt nytt studieområde för de många växtintresserade engelsmännen, och det dröjde inte länge innan trädgårdsodlare byggde växthus för att enbart odla ormbunkar. Wards granne Edward Newman skrev 1854 den mycket populära bok *A History of British Ferns* som bidrog till det växande intresset.

De vilt växande ormbunksarterna fick snart sällskap av arter från andra länder. Växter importerades från platser över hela jordklotet och blomsterförsäljare köpte in alla ormbunkar de kunde få tag på. Det kunde bli dyrt för samlarna, vissa plantor kostade tiotusen kronor i dagens värde. Många försökte skaffa ormbunksfrön eller plantor genom kriminella metoder, det var så vanligt att det fick ett namn, "fern crimes".

Texten fortsätter på sidan 20.

CATALOGUE

of

FERNS

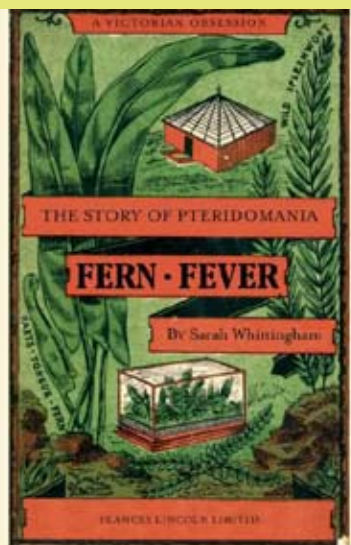
CULTIVATED BY
W & J. BIRKENHEAD,

FERN NURSERY,

SALE

NEAR
MANCHESTER

No 20

De riktiga entusiasterna försökte själva hitta exemplar till sin samling. Det finns många historier om botanister som riskerat liv och lem, och ibland även mist dem, i sin jakt på ovanliga ormbunkar. Att vara botanist blev ett högriskyrke.

När England var mättat av denna ormbunksfixering spred den sig vidare till Amerika och djupare in i samhället, från trädgårdar och växthus in i hemmen och kulturen. Växtens symmetriska uppbyggnad blev ett populärt motiv på allt från klänningar och accessoarer till porslin och konst.

Ormbunkar blev tecken på hög status och god smak, ungefär som när vi idag vill ha det vitt och nordiskt ljus hemma. Jämfört med den vanliga viktoriańska utsmyckade stilen uppfattades ormbunksmotiven som moderna och återhållsamma. (Jag om 2000-talsmänniska uppfattar snarare ormbunkar som frodiga och mustiga!)

Att leta ormbunkar blev populärt och en trendig värdinna kunde sätta ihop ormbunke-jaktlag som gav sig ut nattetid!. Det var ett perfekt tillfälle för män och kvinnor att träffas. Kanske det helt enkelt var orsaken till ormbunkarnas popularitet?

Ormbunksfebern var som varmest i slutet av 1800-talet. Ingen vurm varar för evigt men ormbunkarna regerade engelsmännens hjärtan ovanligt länge, säger historikern Sarah Whittingham som skrivit boken *Fern Fever: The Story of Pteridomania*. För viktorianerna var ormbunkar både mystiska och majestätiska och det var intressant att de var en av de äldsta formerna av

liv, då när Darwin förklarar att jorden inte uppstod på sju dagar. Dessutom påminde de om Storbritannien som en världsledande nation med sin struktur och livsvilja.

Att vara intresserad av ormbunkar var även att vara en del av en större rörelse, att fungera som en social varelse i en tid som lade stor vikt vid sociala strukturer.

Intresset svalnade ungefär samtidigt som de viktoriańska idealen försvann, och ingen vettig nittonhundratalsmänniska klängre att ormbunkar var intressanta växter eller dekorativa motiv. Något som håller på att ändras. Inte nog med att alla bladväxter blir mer och mer populära som motiv på tyg, porslin och som inredningsdetaljer. I centrala London byggs just nu ett "fernery" på innergården till Royal College of Art och många botaniska trädgårdar rustar upp ormbunksväxthus och utomhusmiljöer. Benmore Botanic Gardens i Skottland presenterade nyligen ett tre våningar högt ormbunkshus. British Pteridological Society, som grundades år 1891 har fler medlemmar än någonsin. Och ett par fall av "fern crimes" har anmälts, bland annat ett på Ventnor Botanic Gardens på Isle of Wight där bytet var en ormbunke värd 300 pund. (Den kom tillbaka).

Så kanske även pteridomanin är på väg tillbaka. Nu har den även en högst intressant kulturhistoria.

Sidan 17, medsols. Ett nyårskort.
Keramikvas från cirka 1900.
Tillbringar och tre glas som gick för
110 US dollar på auktion år 2000.
Bok med ormbunksmotiv. Det är
The poetical works of Sir Walter Scott,
1874.
I Sarah Whittinghams bok kan man
läsa mer.
I mitten: örhängen i guldmetall och
jet (svart glas). Kunde köpas från
Myers katalog år 1885.

Till vänster: En brosch, en souvenir
från Epinal i Frankrike från cirka 1880.

Nästa sida: En klänning med känt
motiv, samt en nyhetsbild från
Illustrated London News 1871,
"Gathering Ferns".

Posttidning B

Vid obeställbarhet åter till:
Samlarförbundet Nordstjärnan
Nyborgsvägen 10
195 71 Rosersberg

